

**Deze tekst werd geschreven als ‘lezing’, hij bevat dan ook geen bronvermeldingen.
Niet publiceren tenzij na goedkeuring van de auteur.**

Openingslezing

Wat houdt jongeren bezig

Franky Devos

Dames en heren,

Praten over literatuur. Het wringt aan alle kanten. Daarom een citaat. Luuk Gruwez. Het land van de wangen.

Ik ben er vast van overtuigd dat een ander soort taal een ander soort mens genereert. Hoewel mijn dialect mijn moedertaal is, heb ik er mij nooit anders dan stotterend in kunnen uitdrukken. Maar alleen al de gedachte Nederlands te moeten praten in een omgeving waar ik mij al die jaren uitsluitend van het plaatselijke dialect heb bediend, bezorgt mij angstzweet. Nederlands betekent: ik ben nu beter; sorry voor jullie, ik ben inmiddels beschaafd, ik ben niet meer van jullie.

Er is in Vlaanderen geen enkele andere provincie waar aan beschaafde taal zozeer het odium van hoogmoed kleeft. Het wordt beslist minder erg gevonden onvervalst pretentius te zijn dan dat niet te kunnen verbergen. Wie zich in de standaardtaal uitdrukt, is geen haar beter dan die omhooggevalen bourgeoisie die het, zeker toen ik klein was, bij het uitgaan van de hoogmis in een stad als Kortrijk bestond mankementig Frans te kwetteren.

Dit is het westen, waar de cowboys wonen en de dichters zich verschansen. West-Vlaanderen is het land van de handen. Daarmee kan men wurgen, daarmee kan men strelen, daarmee kan men vooral zijn centen tellen; Limburg is het land van de wangen. Daarmee glimlacht men, onophoudelijk. Allicht overdrijf ik. Maar zo maakt men zijn bestaan overzichtelijk door het ene Kuttekoven te noemen en het andere Hoepertingen, het ene België en het andere Nederland, het ene Aarde en het andere Mars.

Dames en heren,
Mooi, hé?

Pijnlijk mooi, zelfs. Ben zelf van Kortrijk. Ik zou het anders niet durven brengen. En zeker niet in Antwerpen. Ik gun het jullie nog altijd niet. Maar goed.

Literatuur. Daar moeten jullie jonge mensen warm voor maken. Teksten uit het land van de wangen. Vaak voor jongeren uit het land van de handen. Want ook voor jullie is men niet mild geweest. Alsof literaire socialisatie nog niet moeilijk genoeg is, bedacht men jullie nog met een doelgroep die al niet spontaan vrolijk gaat jodelen omdat ze Erwin Mortier mogen lezen, Connie Palmen of Paul Mennes.

En ik weet wel. Ook hier is het onderscheid bso, tso, aso en buso bij momenten gewoon een trucje om ons bestaan overzichtelijk te houden, zoals Gruwez' Kuttekoven en Hoepertingen. Elke uitspraak over dé bso-scholier is dom omdat ze generalistisch is. Maar u zal ze mij, als ik u zo bekijk, liefelijk vergeven.

Mijn naam is Franky Devos, en ik maakte in opdracht van CultuurNet Vlaanderen, CJP en de CANON Cultuurcel van het departement onderwijs een boek over jongeren, cultuur en participatie. De publicatie verschijnt op 18 oktober tijdens een studiedag in De Munt. "Ambrassadeurs", zo heet het

boek, leest als een diagnose. Hoe is het gesteld met de patiënt? Loopt de 15-25 jarigen nog warm voor theater? Hoe verleiden wij hem tot een museumbezoek? Waarom blijven we massaal investeren in folders en flyers als jongeren bijna twee uur per dag voor de televisie zitten? Welke rol neemt het onderwijs nu op en welke zou haar beter afgaan?

Met de bescheidenheid van een kruidendokter haal ik een reeks receptjes uit literatuur, onderzoek en binnen-en buitenlandse goede voorbeelden, om, jawel, de cultuurparticipatie van die 15-25 jarigen te verhogen en te verbreden.

Dames en heren,....
ik heb goed nieuws!

Alle onderzoeken bewijzen dat die doelgroep, de 15-25 jarigen dus, meer aan cultuur participeert dan volwassenen. Ze zijn de grootste *consumers* van theater, ballet, concerten, films en tentoonstellingen. En een kleine voorsprong voor de leeftijdsgroep 35-44 niet te na gesproken, zijn ook zij meer dan ruim vertegenwoordigd in het ledenbestand van de bibliotheek. Helemaal uitzinnig van vreugde mogen jullie worden wanneer jullie weten dat het gaat om cultuurparticipatie in de vrije tijd en dat we zelfs de verplichte cultuurdeelname vanuit het onderwijs niet nodig hebben om over hen een goed rapport te publiceren. Bovendien beperken veel onderzoekers het cultuurbegrip tot de gesubsidieerde kunsten. Ook hier heb je de opdeling tussen Kutttekoven en Hoepertingen. Of tussen cognitief complexe kunstvormen en populaire cultuur. Die laatste laat zich moeilijk meten. Maar het gaat om cultuurvormen die buitengewoon populair zijn bij jongeren.

Dus, alstublieft, stop het ziekelijk geproblematiseer der dingen. Als we blijven verkondigen dat jongeren niet participeren aan cultuur, krijgen we misschien wel eens gelijk.

Is er een reden tot een feestje?
.....Hm, twijfels.

In zijn globaliteit is de cultuurparticipatie van jongeren dan wel niet beschamend, - en veelal een stuk beter dan in Nederland - maar net als bij de volwassenen, gaat het om een klein segment van de ruimere doelgroep. Te weten: jongeren uit het algemeen secundair onderwijs of het hoger onderwijs wier ouders een hoge socio-professionele status en een hoog opleidingsniveau hebben.

Het is beangstigend, dames en heren.
We leven in tijden van maakbaarheid.

Hebben jullie het weekblad "Story" van deze week gelezen?
Allé, komaan, het excuus "ja, maar het was bij de kapper" doet het nog steeds erg goed.

Enfin, of eergisteren Beautiful gezien op VT4? Ik wel. Diane Luyts, 39 uit Wijchmaal, kreeg er een correctie van de oren, een ooglidcorrectie, een minipeeling, een minifacelift, een borstlift en implantaten en een liposuctie van de billen en de dijen. Het was geweldig. Ik was samen met haar man Ronny en haar kinderen Nick en Jelissa behoorlijk ontroerd.

We spuiten in, liften op en zuigen weg dat het lieve lust is. Rita wordt Madonna, Erik Jason Donavon. Wat we niet gesneden, gespoten, gelift en gezogen krijgen is de dominantie van het ouderlijk socialisatiemilieu. Dit is niet zomaar te wissen. Hier is de dominantie vaak levenslang. Ik citeer uit onderzoek van Ides Nicaise: "Vooral de verschillen in sociale afkomst tussen jongeren uit het beroepsonderwijs en jongeren uit het algemeen onderwijs komen uit de verf. Zo zien we dat jongeren van laaggeschoolde ouders, van inactieve ouders, en van ouders met een lage socio-professionele status evenals jongeren met een vreemde nationaliteit en anderstalige jongeren vaker terechtkomen in het beroepsonderwijs.

Deze sociale selectie zet zich ook in het hoger onderwijs verder. Hebben moeder of vader geen diploma lager secundair onderwijs behaald, dan haalt slechts één op vier van hun kinderen een diploma hoger onderwijs (tegenover vier op vijf kinderen van hooggeschoolden). Kijkt men enkel naar de universiteit, dan is het contrast nog veel scherper: kinderen van hooggeschoolden hebben acht- tot veertienmaal meer kans op een universitair diploma dan kinderen van ongeschoolden.

Als er daar een remedie voor bestaat dan had ik dít ook graag gelezen in Story of gezien op VT4. Dames en heren, welkom bij 'Smart' vandaag krijgt Yolanda een deeltje van de brains van Marc Reynebeau en de volledige Encyclopedia Britannica ingeplant. Benieuwd of ze haar man Kevin nog zal willen herkennen.

Ouders zijn ook grotendeels bepalend voor de smaakontwikkeling van hun kinderen. *De Symbolische Samenleving*⁴ van VUB-socioloog Mark Elchardus wijst op een significante samenhang tussen media- en smaakvoorkeuren bij jongeren en media- en smaakvoorkeuren bij hun ouders.

Een voorkeur voor actie en erotiek bij de ouders leidt ook bij zoon of dochter tot een voorkeur voor een masculiene en machosmaak. Bij de amusementsfactor is dit verband nog sterker: houden de ouders van entertainment en amusement op tv en in muziek, dan is de kans groot dat ook hun kroost zich laat leiden door het amusementsgehalte in hun keuze van programma's, zenders en muziek. Ten slotte hebben jongeren met een voorkeur voor culturele correctheid vaak ook ouders met een vergelijkbare voorkeur.

Naast de impact die ouders hebben op de smaak- en de mediavorkeur van jongeren, hebben ook vrienden, jeugdleiders, mediafiguren,... een invloed. Deze is echter niet zo sterk als die van de ouders.

Fatalisme zou ons deel worden.

Ter correctie van de 'negatieve' (en dat klinkt harder dan ik het bedoel) invloed van de ouders op de cultuurparticipatie van hun kinderen wordt in de richting van het onderwijs gekeken.

In haar doctoraatsproefschrift beantwoordt Ineke Nagel de vraag hoe de participatie aan culturele activiteiten zich gedurende de eerste vijfendertig jaar van de levensloop onder invloed van het ouderlijk milieu en later verworven statuselementen ontwikkelt. Daaruit blijkt dat het onderwijs, de vele uitstekende uitzonderingen ten spijt, helemaal niet de corrigerende opdracht kan vervullen die haar wordt toegedicht.

Ik citeer:

"Behalve voor bioscoopbezoek – dat slechts enkelen voor het eerst met school deden – geldt voor de overige cultuurvormen dat kennismaken met school een lager participatieniveau in de jonge volwassenheid tot gevolg heeft dan kennismaken via de ouders. Het sterkst zijn de effecten bij concertbezoek: vooral hier is kennismaken via school 'ineffectief'. Kennismaken via school leidt bij concertbezoek tot vijftig procent minder deelname op latere leeftijd dan kennismaken via de ouders. Kennismaken via vrienden leidt slechts bij één cultuurvorm, het cultuurhistorisch museum, tot een lagere participatie dan kennismaken via de ouders. Vooralsnog lijkt De Jager dus gelijk te krijgen met het idee dat het minder effectief is om buiten het ouderlijk milieu met cultuur in aanraking te komen, zij het met de nuancering dat dit alleen geldt voor kennismaken met school. Kennismaken via vrienden is niet minder effectief dan via de ouders. *Uitgedrukt in variantiecomponenten zijn de invloeden van ouderlijk milieu ongeveer drie keer zo sterk als de effecten van de school voor voortgezet onderwijs.* 'Voortgezet onderwijs' is de Nederlandse equivalent van het secundair onderwijs in Vlaanderen.

Weinig bemoedigend voor de vele leerkrachten die ook in het secundair onderwijs voortreffelijk werk leveren. Laat vooral duidelijk zijn dat het onderwijs reeds eeuwen de gedroomde biotoop is voor cultuuroverdracht en dit ook zo moet blijven. Hoe kan je ooit gefascineerd raken door de avantgarde schilders als er nooit op een bevlogen manier werd verteld over Pablo Picasso, Frantisek Kupka, Joan Miro en Piet Mondriaan? Evenmin zou mijn fascinatie voor architectuur er niet zijn als mijn leraar Latijn mij niet had gewezen op de wonderbaarlijke bouwsels van de Romeinen, maar evenzeer op projecten van Xavier De Geyter, Stéphane Beel of Willem-Jan Neutelings. Een klein mirakeltje ligt in het bereik van elke begeesterende leerkracht. Van jullie dus. Mijn vader was houtbewerker, mijn moeder confectiearbeidster. Zij hebben mij de weg naar het theater niet gewezen. En toch heb ik hem gevonden. Dus toch het onderwijs? Jawel, niet enkel voor alle uitzonderingen, maar ook voor de honderdduizenden kleuters en lagere-schoolkinderen die doorheen het onderwijs vertrouwd kunnen raken met de buitengewone taal van kunstenaars.

Want voor hen moet hard gestreden worden.

Dames en heren, niet alles is overgeleverd aan het fatalisme: Nog meer bepalend dan het ouderlijk milieu voor de cultuurdeelname van jongeren is de leeftijd waarop jongeren in contact komen met cultuur. Naarmate het eerste cultuurbezoek op jongere leeftijd plaatsgevonden heeft, des te frequenter het latere cultuurbezoek uitvalt, ongeacht of ouders of school de kennismaking verzorgden. Tien jaar eerder kennismaken met theater bijvoorbeeld, bevordert de latere deelname aan deze cultuurvorm met 86%. Spectaculair!

"Kinderen vormen je toekomstig publiek, zegt de Nederlandse televisiemaker Harrie Geelen – een man met een totaal onmogelijke naam voor West-Vlamingen – voor hen moet je de duurste en de beste programma's maken. Je moet ze verwennen, zodat ze later niet meer naar shit willen kijken. De omroepen moeten door hun kinderprogrammering zorgen dat hun publiek veeleisend wordt."

Een creatieve leeromgeving waar vanaf de kleuterklas kinderen even vertrouwd raken met theater, muziek, dans, beeldende kunst en literatuur als met een appel tijdens de speeltijd is het streefdoel. Willen wij het effect van het ouderlijk milieu neutraliseren en culturele interesse wekken bij jongeren wier papppie en mammië niet tot de culturo's van het dorp behoren, dan komen we met een participatiebeleid voor 15-25 jarigen schromelijk te laat. Binnen het hele onderwijstraject moet het begrip creativiteit centraal staan, als ijkpunt voor een geïntegreerd pedagogisch proces.

Dames en heren,
Laat ik mijn onderwerp beperken tot leessocialisatie. Literatuur.
Uit Werk van Josse De Pauw:

Ze kleurt buiten de lijnen. Ik hoop dat ze later met dezelfde vrolijke baldadigheid het leven te lijf gaat. Als ze me vraagt haar te helpen, heb ik een probleem. Ik kan het niet meer. Het is duwen en trekken. Ik kan niet meer moeiteloos buiten de lijnen kleuren. Ik probeer het wel, want ik vind mijn eigen gepriegel er zo laffig uitzien naast die forse uithalen van haar. Het, in een schijf berkenhout gekerfde, Bezint Eer Gij Begint, dat zovele Vlaamse schouwen siert, heeft waarschijnlijk al veel onheil voorkomen in de bouwsector, maar in de kunsten, meneer, is onbezonnenheid een deel van het talent.

Ze spreekt mij bestraffend toe: 'ik moet wél in de goeie richting kleuren. De enige juist richting om te kleuren is diagonaal begrijp ik. Niet van boven naar onder of van links naar rechts, want dat is niet mooi. De netjes-binnen-de-lijntjes-gekleurde voorbeelden vindt ze een beetje ziek. 'Waarom?', vraag ik. 'Ze bewegen niet', zegt ze, 'ze gaan dood'. En toegegeven, er is een groot verschil. Waar zij met haar kleurendoods is langs geweest, spat het leven van de bladzijden. Ze zingt en kwebbelt aan één stuk door tijdens het werk, maar als we aan een slapende Donald Duck willen beginnen, fluistert ze: 'Ssst... Voorzichtig kleuren, anders wordt hij wakker.' Onbezonnenheid en inlevingsvermogen. Een mens verliest onderweg zijn grootste kwaliteiten.

Mooi hé.

Zeg ik het goed? De meesten van jullie werken in een bibliotheek of zijn taalleerkracht in het technisch- of beroepssecundair onderwijs. Jullie hebben dus de fantastische taak om dergelijke schitterende teksten aan te bieden aan het jonge volkje. Een mens kan zich wel een minder poëtische job voorstellen. Jullie verkopen opwinding, spanning, ontroering en zelfs humor. Bij wijze van voorbeeld van het laatste dit korte citaatje van Hugo Camps uit de krant van gisteren: -ik kon het niet laten- "Toch blij dat Guy er nog is. De premier mag dan wel aan gezag hebben ingeboet, ik mag er niet aan denken dat Laurette het land gaat leiden. Lief meisje, welgemanierd, altijd kunstig gekapt, mooi naar de herfst gedrapeerd, maar geen schouders om een koninkrijk te dragen. Laurette is haar eigen recreatieoord."

Kijk als ik mag kiezen en ik moet afgemaakt worden, dan wil ik dit met graagte door de giftige pen van Camps laten gebeuren. Goed geschreven teksten verzoeten.

En toch, jullie gepreek kent weinig toehoorders. Vlamingen zijn in de afgelopen decennia steeds minder tijd aan het lezen van boeken gaan besteden. Met name jongeren lezen minder dan hun leeftijdsgenoten, zeg maar twintig jaar geleden. De bezorgdheid over het leesgedrag van adolescenten is vooral een zorg over de toekomst: als adolescenten van nu weinig lezen, zullen zij dat als de volwassenen van morgen evenzeer doen. Onderzoek heeft inmiddels laten zien dat wanneer jongeren minder lezen, deze achterstand als volwassene niet meer wordt ingehaald.

Dit is echter niet nieuw. Bij jongeren loopt, vooral vanaf het veertiende jaar, de leesmotivatie sterk terug. In 1941 stelde Boerlage al vast dat na de lagere school veel kinderen minder gingen lezen en een halve eeuw later treft Kloprogge bij kinderen tot twaalf jaar twee keer zoveel geregelde lezers aan als bij jongeren van twaalf tot negentien jaar. Deze dubbele afname van leesgedrag, dus enerzijds jongere jongeren tegenover adolescenten en vroeger tegenover nu, constateren we ook in andere landen.

Meestal worden twee verklaringen gegeven: één toenemende bewegingsvrijheid en twee, toenemende verplichtingen.

Beginnen we met het laatste: toenemende verplichtingen.

Jongeren worden sneller volwassen dan enkele decennia geleden. Hoewel ze langer studeren en bijgevolg langer financieel afhankelijk blijven van hun ouders, willen ze van hun zestiende af als volwassene aangesproken worden. Daarvoor zijn ze graag bereid het drukke leventje van veel volwassenen te kopiëren. Een volle agenda hebben, met verschillende dingen tegelijkertijd bezig zijn, het bezorgt hen een aura van belangrijkheid.

- "O eist?"
- "Goed!"
- "Druk zeker?"
- "Oh, zwijgt, jong, zwijgt, druk, druk, druk, druk, druk."

Eenderde van de Vlaamse jongeren, dames en heren, beweert niet tevreden te zijn met het aantal uren vrije tijd. 34% wil meer vrije tijd op een werkdag en 22% meer tijdens het weekend.

Uit het meest recente tijdsbestedingonderzoek (1999) blijkt dat jongeren tussen 12 en 19 jaar tijdens de week ruim vijf uur per dag vrije tijd hebben. In het weekend negen uur per dag. Trekken we daarvan de gemiddelde tijd die jongeren besteden aan sociale ontspanning, televisie, sport en computerspelletjes, blijft er nog 2 uur per werkdag en bijna 4 uur op zaterdag en zondag over om zelf in te vullen. OK, niet fantastisch veel, maar zo lamentabel weinig is dat nu ook weer niet.

Het lijden aan het 'drukke-agendasyndroom' is veelal toe te schrijven aan de activiteiten die jongeren ondernemen in die beschikbare tijd. Activiteiten die vaak niet meer als een vrije keuze worden gevoeld want omschreven in termen van 'moeten'. "Sorry, ik kan niet, ik moet nog naar de academie". "Neen, dan ben ik niet vrij, want ik moet naar de scouts."

Een onwrikbaar vrijetijdspatroon is doorgaans het gevolg van keuzes op jonge leeftijd, al dan niet onder impuls van ouders, school en vrienden. Door de macht der gewoonte wordt dat patroon maar zelden in vraag gesteld en nog minder gewijzigd.

Een jaarlijkse campagne naar 12-, 18- en 21-jarigen zou hen kunnen aansporen hun vrijetijdsevidenties in vraag te stellen. En hen tegelijk inspireren tot nieuwe vrijetijdsbestedingen.

Een tweede verklaring voor de tanende leescultuur is een toenemende bewegings-vrijheid. Op de vrijetijdsmarkt zijn het aantal kraampjes niet meer te overzien. De aanbieders zijn bijzonder professioneel en hun marketingbudget doet alle cultuurwerkers duizelen. Het gaat ook al lang niet meer om het product op zich. Het gaat om de naam, het merk, de sfeer die er rond gecreëerd wordt. Alles wordt een belevenis.

En daar sta je dan met een ééndimensioneel medium als een boek. Het is minder swingend dan een iPod, minder spannend dan een Gameboy en minder statusverlenend dan een gsm.

Theaters, concertzalen en musea hebben het in deze makkelijker. Zij kunnen inspelen op de groeiende behoefte bij jongeren aan gemeenschap. Het individualisme uit de jaren '90 wordt immers langzaam de rug toegekeerd. Het gezin, de familie en de vrienden worden geherwaardeerd en het discours tegen sociale onrechtvaardigheid wordt in steeds bredere kring gevoerd. Het love & peace-ideaal is weer in. Jongeren willen op een vredige en meer intieme manier hun dagelijkse activiteiten

met elkaar beleven en zijn geweld zat. Dit houdt ook in dat vrijwel alles kleiner, kleinschaliger en intiemer wordt. Small is opnieuw beautiful.

De motivatie van jongeren voor cultuurparticipatie ligt dan ook meer en meer in de gemeenschapsfunctie van kunst en cultuur. De eerste motivatie om aan een cultureel event te participeren is een afgeleide van het artistiek product. Het gaat eerder om verruiming van het sociaal netwerk, het ontmoeten van vrienden, het gevoel te hebben opgenomen te worden in de maatschappelijk gewaardeerde kring van de cultuurliefhebbers. Geen kunst om de kunst, dus, maar kunst om de vrienden.

Ik herhaal: en daar sta je dan met een a-sociaal medium als een boek.

Geboeide aandacht, lezen voor de rust, voor de afleiding, voor het plezier. Het is niet mogelijk om rechtstreeks les te geven in die aspecten van leesgedrag. Zoals een docent tijdens een congres opmerkte: "You can't order pupils to get lost in a book". Jonge lezers moeten dit soort verschijnselen voor zichzelf ontdekken.

Kan het onderwijs jongeren in deze ontdekkingstocht stimuleren? Absoluut wel.
Kunnen ouders jongeren in deze ontdekkingstocht stimuleren? Absoluut ook.

Immers, de literaire socialisatie in het ouderlijk milieu is alleen maar gunstiger geworden voor kinderen en jongeren. De teruggang in lezen kan de ouders niet aangerekend worden. Zonder hun inspanningen – je weet wel, de verhaaltjes voor het slapen gaan – zou het verlies nog groter geweest zijn. Ook het literatuur-onderwijs biedt geen verklaringen. Docenten houden in hun lessen steeds meer rekening met de smaak van de leerling, wat een positief gevolg heeft voor de leesfrequentie. Als het gaat om literaire socialisatie lijken opvoeders derhalve eerder te hebben geanticipeerd op een ongunstiger klimaat dan dat ze ertoe hebben bijgedragen.

Onderzoek in Nederland van ondermeer Marc Verboord aan de Universiteit van Utrecht heeft aangetoond dat de mate van stimuleren door de ouders, tot grote verschillen in het lezen van boeken leidt, met een maximum van 21 procentpunten. Het effect van het geven van het goede voorbeeld door zelf te lezen kan oplopen tot 10 procentpunten verschil.

Voor wat het literatuuronderwijs betreft krijgen we een genuanceerder resultaat. Het aantal uren dat docenten, jullie dus, wekelijks besteden aan het vak heeft geen invloed op de omvang van het lezen. Naarmate de literatuurlessen een meer cultuurgericht karakter vertonen, lezen leerlingen zelfs aanzienlijk minder. Terwijl een meer leerlinggerichte les juist een positief effect heeft op de leesfrequentie.

En hier botsen we op de opdracht-discrepantie van het literatuuronderwijs. Een voorbeeldje uit mijn eigen praktijk. Avonden heb ik in mijn zesde middelbaar geblokt op een literatuurlijst met enkel titels van boeken en namen van auteurs.

De ziekte van Lodesteijn – Lévi Weemoedt
Het grote verlangen- Marcel Möring
De Aanslag – Harry Mulisch
Honderd jaar Eenzaamheid – Gabriel Garcia Marquez
De Witte van Zichem – Ernest Claes (en ik ben daar zelfs niet meer zeker van)

De enige baat die ik er nu nog aan heb is dat ik me af en toe kan meten met Greet Op de Beeck tijdens "De Slimste Mens ter Wereld". Ik heb er geen boek meer om gelezen.

Maar toch, ik weet. Onderwijs geeft een kader. Biedt perspectief, geschiedenis. Ik ben niet zwart wit tegen literatuurlijstjes, maar laat ze me nu blokken en niet als ik 18 was.

In mijn vrije tijd een kleine passie voor hedendaagse dans. Ik heb nooit lijstjes moeten blokken met namen als Alexander Baervoet, Etienne Guilloteau, Mathilde Monnier, Martha Graham en Anne Teresa de Keersmaeker. En toch werd ik op mijn veertiende gefascineerd door de bewegende lijven van het

Ballet van Vlaanderen en gaat er nu geen dansvoorstelling voorbij in Brussel, Gent, Antwerpen en Kortrijk of ik zit op de derde rij.

Ik wil maar zeggen, alles op zijn tijd. Misschien is het onderwijs, als in het boek van Gruwez, ook teveel het land van de handen en te weinig het land van wangen. Cultuuronderwijs mag nooit in eerste instantie over kennis gaan. Het moet over emotie gaan. De kennis komt later wel.

Dat die emotie uiterst persoonlijk is, maakt jullie taak alleen maar complexer. Het is bijzonder moeilijk om klassikaal literatuuronderwijs te geven. Iedere leerling verdient het om niet op zijn kalenderleeftijd aangesproken te worden, maar op zijn eigen ontwikkelingsniveau. Dit is bij bso en tso leerlingen des te belangrijker.

Dames en heren, jullie opdracht als cultuurtoeleider, bemiddelaar, go-between of welke naam jullie er ook mogen voor verzinnen, is onwaarschijnlijk belangrijk. Niet alleen jongeren, maar ook volwassenen snakken naar duidelijk advies. Willen wegwijz gemaakt worden in het gigantisch boekenaanbod. Selecteer daarom persoonlijk en uitermate nauwkeurig. Jongeren straffen jullie fouten meedogenloos af door weg te blijven, af te haken. Om die rol goed te kunnen vervullen is het essentieel dat docenten beschikken over goede kennis van het boekenaanbod en daarnaast goed zicht hebben op het leesgedrag en de leesvoorkeur van individuele scholieren. In de fitness had ik mijn personal trainer -Dat bleek niet zo'n lang succes beschoren-. Wanneer komt die er in de bibliotheek?

Overschat in je selectie de artistieke progressiviteit van jongeren niet. Hun referentiekader is nog te weinig ontwikkeld om veel literaire avontuurtjes toe te laten. Wat jij oubollig noemt, noemen zij degelijk klassiek.

Lezers die hoofdzakelijk functioneren in het conformistisch stadium, wat veel bso en tso scholieren doen, waarderen romanpersonages die er blijk van geven waarde te hechten aan goede relaties. Personages moeten zich veilig weten in de groep waartoe ze behoren. De verhalen dienen bij voorkeur een gevoel van gemeenschapszin door te geven. Er mag sprake zijn van een open eindverhaal, mits er een gevoel kan overheersen van een mogelijke goede afloop.

Dames en heren, een paar weken terug in De Standaard. Ik viel van mijn stoel: Eén op de vijf Vlaamse volwassenen – dat zijn 700.000 tot 850.000 mannen en vrouwen – is laaggeletterd. Ik vul aan: 31% van de ASO-leerlingen presteert op het hoogste niveau van leesvaardigheid, terwijl slechts 5% van de leerlingen in het TSO of KSO dat niveau bereikt. Verder haalt één BSO-leerling op vier enkel het eerste vaardigheidsniveau en presteert in totaal één derde van de BSO-leerlingen op het laagste niveau (...), terwijl dat percentage in het ASO en TSO slechts één en drie procent bedraagt."

En toch, een studie van Stichting Lezen Nederland en Vlaanderen toont aan dat bso en tso leerlingen over het algemeen best wel willen lezen. Wat bij hen van belang is, is dat ze zich emotioneel betrokken moeten voelen bij een tekst om die te kunnen waarderen. Dit is voor jongeren van allochtone afkomst niet anders.

Zij worden significant méér naar de B-stroom en naar het BSO verwezen; zij vertonen een hoger risico op ongekwalificeerde uitstroom; en zelfs met een diploma secundair onderwijs op zak, stromen ze minder door naar het hoger onderwijs. Terwijl de helft van de Belgische jongeren een diploma hoger onderwijs behaalt, geldt dit slechts voor 1 op 5 Maghrebijnse jongeren.

Een pleidooi om het literatuuronderwijs internationaal te gaan richten. Als het nationaal gericht blijft, met een verdeling van de literaturen in aparte Nederlandse, Franse, Duitse en Engelse hokjes, gaat men voorbij aan de mondiale ontwikkelingen van vermenging en kruisbestuiving van literaturen onderling. Met name de opkomst van de migrantenschrijvers in Nederland en Vlaanderen – één ervan wordt misschien straks stadsdichter van deze stad – duidt op het ontstaan van nieuwe vormen van literatuur, die nationale grenzen overschrijdt. Deze multiculturele literatuur (het woord is grrrrrr en onjuist) kan voor alle scholieren en dus absoluut niet enkel voor deze van allochtone afkomst bruggen slaan, aanzetten tot gesprek,...

Vergeten we niet dat jongeren van allochtone afkomst een positiever beeld hebben van de eigen literaire traditie dan van de Nederlandstalige literatuur. Ze vinden deze kleurrijker en emotioneler dan de in hun ogen vrij saaie en realistische Nederlandstalige literatuur.

Aan leesbevordering met multiculturele literatuur ligt de assumptie ten grondslag dat lezers zich het beste kunnen identificeren met verhaalpersonages die gelijkenis vertonen met hun eigen situatie. Dit is voor scholieren uit het bso en tso meer het geval dan bij hun collega's uit het aso.

En misreken jullie niet, dames en heren. Als jullie denken dat de overname van de Westerse cultuur, in de zin van artistieke vormen, makkelijker verloopt naarmate mensen van allochtone afkomst hier langer zijn, dan hebben jullie het fout. Immers een verbeterde opname van allochtone jongeren in het onderwijssysteem, op de arbeidsmarkt en het dreigend verlies van de culturele specificiteit wakkert een cultureel, artistieke onderscheidingsdrang aan.

Dames en heren,

In Vlaanderen studeren 34% van de jongens en 44% van de meisjes af in het algemeen secundair onderwijs. Een minderheid dus, die desondanks de norm uitmaakt voor cultuurcommunicatiecampagnes en voor het cultuurbeleid.

Voor deze jongeren is het schoolse niet zo aantrekkelijk, waardoor zij vrijetijdsactiviteiten die te veel naar dit schoolse neigen sneller afwijzen dan jongeren uit het ASO. Enkel het jeugdwerk slaagt erin proportioneel ongeveer evenveel jongeren uit het BSO en TSO aan te spreken als uit het ASO.

Ik wil pleiten voor nieuwe netwerken. Bent u als bibliothecaris onlangs nog gaan praten met de leiders van de plaatselijke scouts of met de stuurgroep van het jeugdhuis om de hoek? Niet om hen te overtuigen om met hun groep naar jullie bibliotheek te komen – God, behoed ons daarvan – maar om gezamenlijk hoogst creatieve literaire projecten op te zetten.

Kijk, zij hebben de jongeren, jullie de knowhow, de centen en de schrijvers.

Ik mis het jeugdwerk als cultuurtoeleider. Als ze heerlijke poëtische liedjes als 'tiejaja tiejaja tiejaja ho' kunnen bedenken, dan moeten ze toch wel warm te maken zijn voor nog meer buitensporige literaire escapades.

Ik mis ook de Vlaamse televisiezenders in het debat over leesbevordering. Neen, geen apart boekenprogramma. Zelfs geen apart cultuurprogramma voor jongeren. Waarom geen fris gemaakte *guerrillafilmpjes* tussen de programmablokken door? De VRT heeft daar al interessante experimenten rond gedaan. Phara de Aguirre die in een kuuroord het boek *De IJsdragers* van Anna Enquist aanpreeft. Het was 's avonds, na tien. Jammer, anders was ik meteen naar de boekhandel gesnel.

Cultuur op televisie moet in eerste instantie goede televisie zijn. Als je ziet hoe programma's als 'Doe de stemtest' mensen massaal laten debatteren over politiek – iets wat vijf jaar geleden ondenkbaar was – en hoe zelfs ik – sportanfabeet bij uitstek – met plezier op zondagavond naar de talkshow van Frank Raes kijk, dan ben ik ervan overtuigd dat creatieve televisiemakers er moeten in slagen om dit krachtig medium in te zetten om dates te forceren tussen literatuur en jongeren.

Dat ook internet dat kan, ben ik ook van overtuigd. Een site als www.boekenzoeker.org is een goede opstap om jongeren speels bij de neus te nemen en te leiden naar een boek dat hen boeit.

Jongeren naar een website trekken, echter, hoe spannend, vernieuwend of relevant die ook is, blijft veel inspanningen vergen. Reserveer daarom eenderde van het budget voor webpromotie. Verras de doelgroep voortdurend. Hou de informatie up-to-date en voeg constant nieuwe items toe. Het is immers 'makkelijker' om bezoekers te laten terugkeren dan nieuwe doelgroepen aan te boren. De beste toeleiders naar de webstek van uw bibliotheek zijn jongeren zelf. Zoek in uw omgeving naar een jonge wizzkid die wekelijks uw site linkt aan populaire jongerensites. Help hem/haar om ondergronds te blijven. Beloon hem/haar: met cd-roms, gratis tickets enz. M.a.w. maak in alles jongeren medeplichtig. Haal alle verwijzingen naar je eigen organisatie van je site en maak in alles duidelijk dat het een site van jongeren voor jongeren is.

Edoch, cultuursites zijn voor culturo's.

Overschat nieuwe media niet. Jongeren telefoneren nog steeds liever dan dat ze chatten op internet, ze vinden 'post' veel persoonlijker dan mail en ze lezen liever een tijdschrift dan een website of een digitale nieuwsbrief.

Internetsites zijn een tweedelijnscommunicatiemiddel. Jongeren komen niet spontaan terecht op de site van het Museum voor Schone Kunsten, ook niet op die van de plaatselijke bibliotheek en zelfs niet op de url van de concertclub om de hoek. Internet kan nooit opdringerige media als affiches, flyers en advertenties vervangen. Blijf adverteren, blijf aanplakken, blijf flyeren, anders kan u nieuwe bezoekers op uw site vergeten.

Onderzoek naar het gebruik van cultuurcheques bij Gentse studenten bevestigt dat. De totale studentenpopulatie haalt zijn informatie over het cultuuraanbod in Gent vooral "van horen zeggen" en via "affiches". Enkel de intensieve cultuurdeelnemers informeren zich hoofdzakelijk via internet.

Dames en heren, ik wil afronden. Ik hoop dat deze dag jullie overlaat met energie om jongeren te blijven besmetten met een virus dat literatuur heet. Of liever noch ontroering, ontspanning, opwinding en ontlading. Doe ze goesting krijgen in alles wat oprecht en vanuit een authenticiteit geschreven is. Van de liedjesteksten van de gisteren jammerlijk overleden grote dwerg André Hazes tot dit laatste verhaaltje van Josse De Pauw:

Wij waren twaalf en stotterden de eerste Latijnse woordjes. De culturele pater vroeg wie er toneel wilde spelen en ik stak mijn vinger op. Het stuk heette 'Radeske' en vertelde over een jongetje dat met de hulp van zijn vriendjes de draak versloeg. Ik speelde met overtuiging, hakte met het veel te grote zwaard op de draak in, het bloed droop van de muren. Onze ouders klaptten in de handen tot het pijn deed. We kregen cola en frisco en heel veel aandacht. Een paar dagen na de vertoning ontbood de culturele pater mij op zijn kantoor. Hij wou mij duidelijk maken waarom ik een volgende keer geen hoofdrol meer zou mogen spelen. Ik had tijdens het groeten gekeken alsof ik de Ronde van Frankrijk had gewonnen, zei hij. Ik kon niet met succes omgaan.

Ik dank u.

Franky Devos,
CultuurNet Vlaanderen, CJP, CANON-Cultuurcel

Arenbergstraat 1d
1000 Brussel
tel. 02/ 551.18.70
tel. 0476/24.94.59